

Губський В. Є.

аспірант кафедри кримінального
процесу Національного юридичного
університету імені Ярослава
Мудрого, м. Харків

ЕЛЕКТРОННЕ СУДОЧИНСТВО ТА ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ЯК ЗАСОБИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУД

З появою інтернету в усі сфери суспільства почали проникати численні технологічні інновації та розробки, які одночасно пропонують значні вдосконалення у сфері комунікації та інформації, одночасно створюючи проблеми із захистом особистих даних. У той же час темпи змін у сьогоднішньому житті досить швидкі, доступ до інформації та потреба збільшення ефективності спонукали більшість установ приватного та державного секторів перенести хоча б частину своєї діяльності та послуг на вебсайти, якими вони керують. Технології змінили способи спілкування людей, ведення бізнесу, здійснення платежів, роботу та розваги. Однак це вплинуло на те, як люди захищають свої права в судах, лише частково. Незважаючи на встановлені законодавцем принципи, завдання та напрямки інформатизації системи судочинства, робота судів в умовах пандемії COVID-19 та правового режиму воєнного стану наголосила на застарілому характері їхнього функціонування.

Упровадження інформаційних технологій у судову діяльність – є одночасно і додатковими можливостями, і новими викликами. З початку повномасштабного вторгнення РФ важливим чинником, який відіграв суттєву роль у здійсненні судами правосуддя та забезпеченні права громадян доступу до справедливого суду, стало активне використання ними модулю ЄСІТС «Електронний суд». Наприклад, відповідно до пункту 1 розділу II Інструкції з діловодства в місцевих і апеляційних судах України, затвердженої наказом ДСА України від 20 серпня 2019 року №814, зі змінами та доповненнями від 25 липня 2022 року, визначено, що канцелярія щоденно протягом робочого часу суду забезпечує прийняття та реєстрацію документів, що подаються до відповідного суду в паперовій формі, а також в електронній формі, якщо вони надійшли в порядку, визначеному Положенням про порядок функціонування окремих підсистем ЄСІТС. Згідно з пунктом 25 Положення про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, процесуальні та інші документи, пов'язані з розглядом справ у суді та розглядом у Вищій раді правосуддя (ВРП) справ про порушення суддею (прокурором) вимог щодо несумісності, дисциплінарного проступку судді, втручання в діяльність судді, можуть подаватися до суду та ВРП в електронній формі виключно з використанням підсистеми «Електронний суд». Уважаємо, що зазначені положення прибрали потребу в наданні паперового документа з боку учасників судового процесу, а також значно знизили ризики розголошення їхніх персональних даних.

Варто зазначити, що при створенні модулю ЄСІТС «Електронний суд» головну увагу розробників було зосереджено на зручності та «доступності» цього сервісу для позивачів та інших учасників справи. Саме на них було орієнтовано так зване «дистанційне судочинство», у той час як для суддів, секретарів судового засідання та помічників суддів, по суті, у цьому питанні нічого не змінилось: їх робота як передбачала, так і передбачає безпосередню присутність на робочому місці, друк документів, формування паперових справ та спілкування з учасниками процесів звичайними засобами – поштою, телефоном або особисто. На сьогодні в умовах правового режиму воєнного стану питання безпеки надзвичайно актуальне для всіх учасників судового процесу без виключення. Однак жодних змін з початку війни в удосконаленні діловодства суду не було здійснено [1].

На нашу думку, для подолання вищезазначених проблем, а також для спрощення роботи працівників судів, правильним є упровадження інноваційних технологій, а саме: штучного інтелекту (далі – ШІ), у роботу судової системи.

Ідея залучення ШІ у сферу правосуддя не є новою і до неї вже було поставлено низку етичних питань. У 2018 році Європейська комісія з ефективності правосуддя Ради Європи прийняла вагомий міжнародний акт – Етичну хартію по використанню штучного інтелекту у судовій системі та її середовищі (англ. – European ethical Charter on the use of Artificial Intelligence in judicial systems and their environment). Основною метою Хартії є підвищення ефективності та якості здійснення правосуддя шляхом опрацювання алгоритмами судових рішень і даних при дотриманні основних прав і свобод, які гарантуються, зокрема, ЄКПЛ й Конвенцією Ради Європи про захист персональних даних [2].

Варто зазначити, що в 2021 році ВРП ухвалила рішення про погодження проєкту розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні» та запропонувала запустити пілотний проєкт на базі одного із судів першої інстанції із застосуванням ШІ в частині розгляду судових справ про адміністративні правопорушення із формальним складом.

Що стосується прикладів роботи та використання громадськістю ШІ, то з 18 лютого 2023 року лабораторія «OpenAI» надала доступ на використання своїх сервісів та продуктів в Україні, одним з таких сервісів є «ChatGPT» – чат-бот з ШІ. Не дивлячись, що його прототип з'явився лише 30 листопада 2022 року, широкої популярності зазначений сервіс набув досить швидко, особливо у представників ІТ-професій як засіб для оптимізації їхньої роботи.

Цікавим є те, як сам ШІ називає переваги і недоліки його упровадження в судову систему. Наприклад, на запитання: «Який вплив штучного інтелекту на судову систему України?» – «ChatGPT» надав відповідь:

«Штучний інтелект (ШІ) має потенціал значного впливу на судову систему України, як позитивно, так і негативно. Ось кілька способів впливу ШІ на судову систему України:

1. Підвищення ефективності. Системи на базі штучного інтелекту можуть допомогти судам швидше розглядати справи завдяки автоматизації багатьох завдань, таких як перегляд документів і аналіз даних.

2. Підвищена точність. Алгоритми штучного інтелекту можуть аналізувати великі обсяги даних і надавати більш точні прогнози та рекомендації, які можуть допомогти суддям приймати більш обґрунтовані рішення.

3. Висока доступність до правосуддя з боку громадян. Чат-боти та інші інструменти на основі штучного інтелекту можуть надавати інформацію та рекомендації людям, які не можуть дозволити собі адвоката, що може допомогти покращити доступ до правосуддя.

4. Підвищення прозорості. Системи на базі штучного інтелекту можуть допомогти забезпечити прозорість і справедливість судових процесів шляхом аналізу даних і виявлення упереджень або невідповідностей.

5. Кібер-ризик. Як і будь-яка технологія, системи ШІ вразливі до кібератак, які можуть поставити під загрозу цілісність судової системи.

6. Етичні проблеми. Алгоритми штучного інтелекту можуть створити прецедент або посилити упередження в судовій системі, якщо вони не розроблені та не перевірені належним чином. Існує ризик того, що штучний інтелект може бути використаний для автоматизації дискримінаційних практик або зміцнення існуючих структур влади.

Загалом вплив штучного інтелекту на судову систему України буде залежати від того, як він буде запроваджений та врегульований. Хоча штучний інтелект має потенціал для підвищення ефективності, точності та доступу до правосуддя, важливо розглянути етичні проблеми та потенційні ризики, пов'язані з цією технологією» [3].

Зазначимо, що наша думка збігається з твердженням ШІ лише частково, оскільки крім кібер-ризиків та етичних проблем є питання щодо забезпечення безперервного функціонування, контролю за діяльністю системи та визначення відповідальних осіб або органів за діяльністю електронної системи ШІ.

Щодо питання забезпечення прав громадян на справедливий суд, то на запитання, як штучний інтелект може допомогти громадянам у забезпеченні права на справедливий суд, «ChatGPT» надав відповідь:

«Штучний інтелект (ШІ) багатьма способами може допомогти в забезпеченні права на справедливий суд, а саме:

1. Аналіз доказів. ШІ може допомогти швидко й точно проаналізувати й обробити великі обсяги даних, наприклад відеоматеріалів, аудіозаписів та документів. У свою чергу, це може допомогти визначити ключові докази, які мають відношення до справи, а також зменшити ризик людської помилки або упередженості в аналізі.

2. Прогностична аналітика. Штучний інтелект також можна використовувати для прогностичної аналітики, оцінки ймовірності певних результатів або рішень у дослідженні. Це може допомогти виявити потенційні упередження або проблемні питання, які, можливо, необхідно вирішити, щоб забезпечити справедливий суд.

3. Віртуальні помічники. Віртуальні помічники на основі штучного інтелекту можуть допомогти надати інформацію та вказівки особам, які не мають доступу до юридичного представництва, допомогти їм переконатися, що вони розуміють свої права та можуть приймати обґрунтовані рішення;

4. Рекомендації щодо призначення покарань. Алгоритми штучного інтелекту також можна використовувати для розроблення та запровадження більш об'єктивних і послідовних вказівок щодо призначення покарань, що зменшує ризик упередженості та гарантує, що особам буде призначено справедливий вирок на основі фактів їхньої справи.

5. Обробка природної мови. ШІ також може допомогти в аналізі показань свідків, свідчень та інших форм спілкування, щоб виявити закономірності або невідповідності, які можуть мати відношення до справи.

Однак важливо зазначити, що штучний інтелект слід використовувати як інструмент для забезпечення справедливого судового розгляду, а не як заміну людського судження чи прийняття рішень. Зрештою, відповідальність за забезпечення справедливого судового розгляду лежить на правовій системі та особах, які беруть участь у судовому розгляді» [3].

Підсумовуючи вищенаведене, варто наголосити на останньому абзаці відповіді ШІ де наголошується на тому, що відповідальність за забезпечення справедливого судового розгляду лежить на правовій системі та особах, які беруть участь у судовому розгляді, а не їхні заміники, тобто на електронній системі, побудованій на базі ШІ.

У той же час завдяки введенню в роботу судової системи так званих електронних помічників, побудованих на основі ШІ, було б унеможливлено ситуацію часткової чи повної зупинки роботи судів, пов'язаної з надзвичайними ситуаціями, катаклізмами, стихійними лихами, війною тощо.

Список використаних джерел

1. Електронне судочинство в період воєнного стану: очікування та реальність. *Судово-юридична газета* : веб-сайт. URL: <https://sud.ua/ru/news/blog/242253-elektronne-sudochinstvo-v-period-voyennogo-stanu-ochikuvannya-ta-realnist> (дата звернення: 12.03.2023).
2. Штучний інтелект у правосудді. *Центр демократії та верховенства права* : веб-сайт. URL: <https://cedem.org.ua/analytics/shtuchnyj-intelekt-pravosuddia/> (дата звернення: 12.03.2023).
3. ChatGPT. *OpenAI* : веб-сайт. URL: <https://chat.openai.com/chat> (дата звернення: 12.03.2023).

Науковий керівник: Бородіна І. В., к.ю.н., доцент, доцент кафедри кримінального процесу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, м. Харків

